

1933

1933. január 1.

Prokopy Imre a Népszövetséghez eljuttatott panaszában a polgári iskolák bezárását kifogásolta. Rámutatott: Jugoszláviában 28 középfokú magyar iskolát szüntettek meg, és a magyar ifjúsági egyesületek működését sem engedélyezték.

Csuka 1995, 404.

1933. január 4.

„Ereghi Lajos regényét *A sárkánytól a palavesz-szőig* elolvastam és közölhetőnek találtam a *R. Ú.* regényrovatában. Légy szíves értesíts vagy engem, vagy őt, mikor jöhetne regénye és megkaphatná-e a matricákat? A fiú könyvalakban is meg szeretné jelentetni kis regényét.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 307.

1933. január 8.

Lajčo Budanović bácskai püspök püspöki körlevélben követelte az államosított egyházi javak, iskolák, szociális intézmények visszaadását, továbbá követelte az egyházi egyesületek és szervezetek tevékenységének, valamint az általános és a középiskolákban a hittan oktatásának engedélyezését. A körlevelet minden katolikus templomban felolvasták.

Mészáros 1981, 212.

1933. január 18.

„Tegnap itt volt Draskóczy, hosszasan kibeszéltük magunkat, s többek között ő is magáévá tette azt az álláspontomat, hogy kellene olyan hézagpótló köteteket is megjelentetni, melyeknek úgy gyakorlati, mint magyar kisebbségi jelentősége, sőt fontossága van. Ha már komoly etnográfiai vagy folklorisztikus tanulmányokat nem kaphatunk, egy összefoglaló kötetben meg lehetne írni a vidék színes biográfiáját, amelyben lenne kis történelem, kis etno- és szociográfia, kis tömegpszichológia, kis folklóre, de persze érdekes és élvezhető formában. Ilyen könyvet írt pár évvel ezelőtt Kós Károly Erdélyről, amely

roppant érdekesen világít rá az erdélyi problémára. Én kedvvel és szívesen vállalnám Bácskát, csak el tudnék utazni Zomborba, Szabadkára (Millekích-hez!) és Újvidékre könyv- és levéltárakba néhány adatot összegyűjteni. Sajnos ilyen nyavalyásan és lázasan még Szivácon se tudok mászkálni. Bárcsak akadna valaki, akinek ilyenhez kedve és szíve volna! Bánát biográfiája talán előbb születik meg (Borsodi, Korsos Zoltán). Mindenesetre említsd meg Kendének ezt a dolgot. Legalább egy ilyen kötet látna napvilágot! (Radó Imrének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 310–311.

1933. január 21.

„Kende – az egész vállalkozás esze és lelke – maga is bevallja, hogy a szerkesztés szempontjaival nem foglalkozhat, Streliczky, a névleges szerkesztő szerkesztői tevékenysége eddig abban merült ki, hogy Havas Károlynak egyik kötetéhez ragaszkodik, amelynek kiadása őszintén szólva: felesleges. (Kit érdekelnek a *Napló* sárázó, kásátkerülő cikkei megjelenésük után egy esztendővel?) Én tanácsadó lennék, de eddig még nem igen kérték ki a tanácsomat. Azt se tudom, mi a célja, a szempontja a *Jug. Magyar Könyvtár*nak? Irodalmi, népszerűsítő, népies, a kisebbségi öntudatot nevelő, avagy szórakoztató? Véleményem szerint roppant fontos lenne legalább minden évben egy-két olyan kötetet kiadni, amely földünkkel, népünkkel foglalkozik. Nem éppen szigorú, tudományos munkákra gondolok most, hanem jól megírt, élvezetes és hézagpótló kötetekre, amelyek Bácska és Bánát történelmével, néprajzi érdekességeivel, etnikai kölcsönhatásaival, Tisza menti magyar folklorával, magyar néplélekkel, népművészettel, miljöhatásával foglalkoznának. Milyen életbevágóan fontos lenne ezeknek a témáknak a feldolgozása! Erdély népéről már több ezer kötetes könyvtárt írtak össze, Kodály és Bartók csodálatos kincsekre akadtak székely népdalgyűjtésükben. A Felvidéken is már megírták a magyarság népművészetéről szóló nagy

gyűjteményes munkát, nemrég a Csallóköz magyarságáról jelent meg egy alapos és élvezetes biográfia. Csak mi írunk folyton verseket és novellákat. Hiszen erre is szükség van, de csak ebből nem élhetünk. Kötelességünk, hogy törődjünk népünkkel, hogy megismerjük annak lelkét, és rejtett értékeit. Sokan még azt se tudják, hol van a vajdasági magyarság és ha Govorkovich rettenetesen rossz regényét el fogják olvasni, kétlem, hogy az itteni magyarságról tágulni fog az ismeretkörük, vagy javulni, tisztulni fog-e a véleményük. Panaszkodnak, hogy nincs »tudományosan képzett« ember. Hát nevelni kell! És dolgozni kell. Összeszedni adatokat, eseményeket, nótákat, meséket, ládafestéseket, hímzéseket, kihaló szokásokat. Akármilyen lazán fűzi is össze valaki ezeket, a könyvnek mégis lesz értéke, hiszen a néplélek cserepeit menti meg a feledéstől, a közönytől, a teljes szétporladástól. Mindezt azért írom, hogy nem lenne-e Önnek kedve egy ilyen kötet megírására? Ön jól ismeri a Tiszamenti és a topolyai magyarságot, talán tudna egy kötetre való folklorisztikus tanulmányt összeállítani. [...] Sajnálom, ha Önt nem tudnám már többé Becsén, de ha az ottani állás több időt adna Önnek a dolgozásra a több gondtalanságot biztosítana, akkor mégis csak kívánom, hogy választása az Ön győzelmével végződjön. Amit Becse veszít, azt Topolya kapja, s így végeredményben az itteni magyarság mégsem károsodik.” (Cziráky Imrének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 312–313.

1933. január 25.

„Nekem semmi kifogásom sincs Vilt előszava ellen. Viltet jóindulatú, ...őszintén segíteni és tenniakaró embernek ismerem. A magyarság »vezetőférfiai« közül mindenestre ő a legrokonszenvesebb. Ezért ha az előszóra okvetlenül szükség van, inkább ő szerepeljen, mint bárki más. [...] Geiza bácsi érdeklődik, mikor jelenik meg a *Fejnélküli ember*. Mit válaszoljak neki? Regénye mindenképpen megérdemli a kiadást,

noha megírása száraz, kopár, szinte művészietlen, de a felvetett pszichopatológiai probléma roppant érdekes. Tegnapelőtt Börcsök Erzsébet küldte el legújabb bánati regényét. Igazi bánati levegő, a megszállás utáni káosz eleven visszaadása. A szerelmi dallam halk és szomorú, egy magyar lány és egy szerb fiú reménytelen vonzódása.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 314–315.

1933. január 29.

A Jugoszláviai Magyar Könyvtár első kötete némi csalódást okozott. Most, hogy végigolvastam Ducsy ütleveleit, látom csak, mennyi erőszakolt szellemesség, történelmi botlás, művészettörténeti tájékozatlanság hemzseg ezekben a nagyképű balkáni franciasággal megírt lotyogásokban.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 316.

1933. február 6.

„*A Jugoszláviai Magyar Könyvtár* szerkesztősége engem bízott meg, hogy egy antológiát állítsak össze a délszlávországi magyar elbeszélők novelláiból. Ezért a következő kéréssel fordulok Önhöz: olyan novellát kérek Öntől az antológia számára, mely az Ön novelláiról munkásságát méltóan reprezentálja s mely irodalmi tekintetben is komoly, értékes alkotás. A novella Tárgyát Ön szabadon választhatja, ha azonban olyan jó novellája lenne, amely helyi problémákkal foglalkozik, melyben a bácska-bánati levegő remeg, akkor inkább azt küldje el nekem, mint egy idegen, ismeretlen környezetben lejátszódó, általános problémákkal foglalkozó írást. Természetes, hogy a művészi értéket, az írás erejét többre becsülöm az erőltetett, gyenge írásba ágyazott helyi színeknél, de annak örülnék legjobban, ha az esprit local, a genius loci egyesülhetne az erős, életes művészettel.” (Szenteleky Kornél körlevele)

Szenteleky 1943, 320.

1933. február 11.

Prokopy Imre újabb panaszában a Népszövetség előtt hosszasan részletezte, hogy a feloszlott magyar iskolák és egyesületek vagyonát a jugoszláv állam elkobozta. Kiemelte: a békeszerződés 8. szakasza előírta, hogy a kisebbségek saját anyagi eszközökkel iskolákat és jótékony célú egyesületeket tarthatnak fenn. Ezek a petíciók tulajdonképpen mind azt a célt szolgálták, hogy az elnémított, politikai képvisellettől és a sajtótól megfosztott jugoszláviai magyarságnak a panaszai valamilyen formában a világ közvéleménye elé kerüljenek. A népszövetségi eljárás eleve kizárta annak lehetőségét, hogy a petícióknak tényleges és kézzelfogható eredménye legyen.

Csuka 1995, 404.

1933. február 15.

„Mai levelében Szirmai arról értesített, hogy Te egyszerűen lefűjtad novelláskötetének megjelenését. A helyzet így számomra elég kínos, hiszen én már akkor ígértem meg és tartottam szükségesnek a Szirmai-novellák kiadását, amikor a *Kalangya Könyvtár* a múlt nyáron terveztük. Én azt hittem eddig, hogy a *Kalangya Könyvtár* szerkesztője vagyok, s csak a Vilt-féle előszó alkalmával rendült meg kissé a hitem, de Te hamarosan megnyugtattál. Most azonban látom, hogy nekem a *K.* -hoz jóformán semmi közöm sincsen s ezért nagyon kérlek, intézkedj mielőbb, hogy nevem sehol se szerepeljen mint szerkesztő, amely cím semmiképpen sem illet meg engem. Talán Te ismersz annyira, hogy nyugodtan megállapíthatod, mennyire nem játszik ebben az esetben szerepet a hiúság és érzékenység. Sohasem voltam hiú ember, de most a halál pitvarában lehullott az utolsó pörkje is ennek az emberi gyengeségnek.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 319.

1933. február 24.

„Börcsök regényét már munkába vettem. Lassan haladok, de kedvvel dolgozom, mert azt hiszem, ez lesz az első könyv, amely igazi vajdasági, igazi mai témát fog adni s ezenfelül irodalmi értéke is lesz. Azt hiszem, Magyarországon nagy sikert fog aratni. A *Bánát* címet én sem találok jónak. [...] A magam részéről az *Örök fal* vagy *A végtelen fal* címeket ajánlanám.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 323.

1933. március 13.

„Börcsök nagyon szerény körülmények között él, szegény szülei mellett (apja nyugdíjas vasutas), aki talán jobban rá lenne szorulva a pénzre, mint én. Az átdolgozással egyébként teljesen elkészültem. Hiszem, hogy neked tetszeni fog a regény, a megoldás és a kicsiszolt formanyelv. Bárcsak több ilyen igazi vajdasági regényünk lenne! *A végtelen falnak* nagy sikere lesz, ezt nem nehéz előre megjósolni. Szigethy könyve kedves, langyos, zsongító írás. Végre egy jugoszláviai magyar könyv, amelynek magyarsága ellen nem lehet kifogást emelni. Kissé sok alakot elevenít fel abból a régi, elsüppedt világból, a kontúrok szétkenődnek, legfeljebb szelíd adomák mosolyognak vissza a kedves, nyájas, lágy színű pasztellről. Nagyon szívesen írok erről a könyvről a *Kalangyában*.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 332.

1933. március 17.

„[...] elsősorban is novellát kérek Tőled az antológia számára. Szép, erős írást és – ne haragudj, hogy ezt külön hangsúlyozom – némi hazai levegőt. Tudom, hogy Te sohasem voltál a helyi színek kedvelője, mégis kérlek, hogy legalább a háttérben legyen kis Bácska, valami idevaló, földünket jellemző esprit local. Ennek az antológiának csak akkor van létjogosultsága, ha csakhogy ennek a földnek szagát viseli magán... Az antológia számára már néhány szép írás futott be,

különösen tetszenek Aranyady György és Herceg János kemény, erős novellái. Govorkovich persze közölhetetlen.” (Radó Imrének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 334–335.

1933. március 18.

„Könyvtáramban megtaláltam Papp Dánielnek azt a kötetét, amelyre Szigethy hivatkozik. *Tündérlak Magyarhonban*. A cím alá azt is odaírta: vidám bácskai történetek. Hát én izgatottan kerestem a Bácskát, a bácskai levegőt, de annak még nyomát sem találtam. Olyan topográfiai tévedések vannak benne, hogy az ember elszédül. Például Zsárkóvac egy Zombor melletti szálláscsoport talán 15 házzal, a könyvben mint hatalmas község szerepel, jegyzővel, bíróval, fináncokkal, katonákkal. A megyeszékhelyről árnyas út vezet Papp Dániel szerint a Dunára, ahová a megye tisztviselői pecálni járnak. Pedig Zombortól 20 kilométernyire fekszik a Duna. Az egész könyvben nem találod ezeket a szavakat: szerb, sváb, bunyevác. Azt hiszem ennyi elég az esprit local jellemzésére. Az alakok üres papírfigurák, humora pedig a *Honderű* és *Hölgyfutár* szalonhumora.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 336–337.

1933. március 21.

„Az ezüstkoszorúról már multkori levele óta gondolkoztam, végül arra az elhatározásra jutottam, hogy Farkas Geiza bácsi lenne erre a legalkalmasabb. Érveim: 1. ő a legidősebb és a legtöbbet dolgozott (több mint 20 tudományos könyve jelent meg). 2. most jelenik meg *A fejnélküli ember* című regénye a *Kalangya Könyvtár*ban. Ilyen nagyszabású patopszichológiai felépítésű regényt nemcsak a Vajdaságban nem írtak, hanem az egész magyar nyelvterületen sem. [...] 3. bánáti. 4. nem zsidó (ez sokak szemében roppant fontos). [...] Batta Pétertől már kaptam kanizsai nótákat...” (Cziráky Imrének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 339.

1933. március 31.

„A sziváci ünnepség – ahogy már Radónak megírtam – teljesen megvalósíthatatlan. Itt nincsenek magyarok, csak ezer magyar zsellér él szláv–germán tömegben, a magyarul érző intelligencia öt, legfeljebb hat család. Itt három embert sem tudok elszállásolni, harminc ember elhelyezése megoldhatatlan feladat.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 343.

1933. április 2.

„Laták visszautasította felhívásomat, hogy az antológiában szerepeljen, azzal az indoklással, hogy a proletárirók nem fogják a vérszegény polgári irodalmat megerősíteni. Későn – sajnos már elkésve – azonban Bátor János megcáfolta Laták véleményét és kijelentette, hogy a *Tovább* írói szívesen vesznek részt az antológiában.” (Herczeg Jánosnak, Zombor)

Szenteleky 1943, 344.

Megjelent a *Mi Irodalmunk*, az újvidéki *Reggeli Újság* irodalmi mellékletének idei 14. száma. Amint kiderült, ezzel megszűnt a Szenteleky Kornél szerkesztette irodalmi orgánium.

1933. április 3.

„Szomorúan olvastam a *M. I.*-ra kimondott halálos ítéletet. Ugyan nekem kevesebb munkát s így bizonyos felszabadulást jelent, mégis sajnálom elhantolni gyermekünket, amely különösen az első időben valóban fontos szerepet töltött be. A *Kalangya* megindítása óta jelentősége egyre halványult, de végeredményben mégis szükséges volt egy ilyen lépcső, vagy ugródeszka a kezdők, a kísérletezők számára. [...] A mellékelt kótták Batta Péter kanizsai népdalgyűjtéséhez tartoznak. [...] Szabó Ferenc novellája ugyan valamivel jobb az eddigieknél, de még elég gyenge és életelen.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 345–346.

1933. április 5.

A zombori műkedvelő zenekar a *Darázsfészek* című vígjátékot akarta a színházban előadni. Őt előadást terveztek, de már az elsőt megzavarták szerb felelőtlen elemek. A zombori Magyar Közművelődési Egyesület elnöke, Petényi József a többi magyar egyesület vezetőivel együtt felkereste Cvejánov György polgármestert, és elégtételt kért a botrányért.

Csuka 1995, 420–421.

1933. április 9., virágvasárnap

Belgrádban megalakult a magyar diákok egyesülete, amely a Bolyai Farkas Magyar Diákegyesület nevet vette fel. Az egyesület első vezetése a következőkből állott: Komáromi József Sándor elnök, Kezes Béla alelnök, Csapó Sándor titkár, Stockel Ottó másodtitkár, Tunner Aladár pénztárnok, Kovács Sztrikó Zoltán az irodalmi szakosztály elnöke. [...] 1934 márciusában Csapó Sándor lett a Bolyai Farkas Magyar Diákegyesület elnöke és ekkor kezdte meg működését az egyesület kitűnően megszervezett menzája, amely rögtön megnyitása után 40 szegény magyar diáknak adott ételmezést. [...] A Bolyai Farkas Diákegyesület nem fejtett ki olyan intenzív kulturális munkát, mint a zágrábi magyar diákegyesület, de állandó és elég intenzív önképzésre adott alkalmat. [...] 1937-ben Bicskei István lett a diákegyesület elnöke, aki Czabai József támogatásával azon fáradozott, hogy a belgrádi diákegyesület is úgy, mint a zágrábi diákegyesület a Nagy Iván-féle mozgalmat támogassa. (A Bolyai Farkas Diákegyesület tevékenységével részletesen foglalkozik könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 491–494.

1933. április 17.

„Fekete szereplése nagyon furcsa, szinte kellemtelen. Véleményem szerint a pesti rádióknak több szüksége van ránk, mint nekünk az ő kegyes meghívására. Ha a pesti rádió bennünket ki akar törölni az életből és a magyar irodalomtörté-

netből, ez az ő ügye, ezért ő fog felelni. De mi nem görbítjük el gerincünket és nem leszünk hálásak Fekete Lajosnak azért, hogy a pesti rádió gögös urait más belátásra bírta. Egyébként Lajos egyszer már rendezett egy vajdasági estet, melynek anyagát nagy sebbel-lobbal, néhány éjjelem feláldozásával (hangjátékot írtam, kótákat másoltam) összeállítottam, de persze az egészből semmi sem lett. Igazán nincs kedvem még egy ilyen hiábavaló munkára.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 349.

1933. április 24.

„Egy kis aggodalmam van, hogy a rádió igazgatósága nem fogja szívesen venni, ha mi helyzetünk, életünk valóságos képét adjuk. De Bácska meg Bánát színmagyar. Kisebbségünk lassan teljesen elproletarizálódik, tradíciók nem fékezik a balratalódást s ez természetesen meglátszik a költők és írók alkotásain is. Szeretném, ha a pesti rádió ezért nem gáncsolná el a tervbe vett vajdasági hetet.” (Fekete Lajosnak, Budapest)

Szenteleky 1943, 354.

1933. április 27.

„A Börcsök-regény komoly feltűnést kelt, két érdeklődő és elismerő levelet kaptam... Nagyon kérlek, küldjete Szirmainak (Dr. Skalin Karlo N. Vrbas) egy példányt, aki a Kalangyába kritikát ír a regényről és Kisbéry Jánosnak (Cím: Epling János, Bezdán), aki egy hosszabb tanulmányt készül írni Börcsökről.” (Radó Imrének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 354–355.

1933. április 29.

Szraskics Milán miniszterelnöknél és a kormány többi tagjánál megjelent Szántó Gábor, Lendvay József szabadkai földbirtokos, dr. Pataki Antal szabadkai ügyvéd, dr. Rabstein Mátyás szabadkai orvos – valamennyi a régi demokrata párti magyar politikai irányzat képviselője volt – és

dr. Nagy Ödön volt magyar párti nemzetgyűlési képviselő kíséretében és ezekkel együtt tárgyalt a magyarság további magatartásáról. A deputációt Belgrádban is fogadták, és még aznap megjelentek Újvidéken a dunai bálnánál is.

Csuka 1995, 414.

1933. május 7.

„Kázmér (Ernö) hivatlan prókátorságát jó lett volna leleplezni. A helyzet most megváltozott, és a harcot semmi esetre sem lehet feladni, mert mégis csak szentelenség, hogy Hermann Károly és a két Havas bedumálja magát a Pen Klubba akkor, mikor a vajdasági irodalom igazi, aktív és vajdasági munkásai kimaradnak. Farkas Geizának vagy 30 tudományos és jó néhány szépirodalmi munkája jelent már meg. Szirmai, Kristály – hogy csak az öregeket említsem – százszor inkább érdemelnék a bevásárlást, mint a nagyszájú és teljesen tehetségtelen Ambrus Balázs, a vezércikkíró Havas Károly és a gyerekesen diletáns Havas Emilke. Ezt okvetlenül szóvá kellene tenni.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 558.

1933. május 9.

„[...] be kell látnom, hogy szándékaimmal fiaszkót vallottam, alig néhányan értették meg intencióimat és álltak mellém, s éppoly kevésbé sikerült egységet teremtenem ebben az antológiában mint esprit localt. Ezért arra kérek drága Imrém, vedd le a címlapról a nevemet, sőt talán a csöppet sem találó címet is meg kellene változtatni, és hagyd ki az előszót is, ami ezután felesleges, gúnyos röhögésre készítő írás lesz.” (Radó Imrének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 359.

1933. május 13.

Érden meghalt Bogner Mária Margit vizitációs nővér. (Eredeti nevén Bogner Etelka.) A Torontál vármegyei Melencén született, 1905. december 15-én. Édesapja, Dr. Bogner János

adóügyi jegyző volt. Édesanyja, Schiller Etelka hat gyermeknek adott életet. Bognerék mélyen vallásos, bensőséges családi életet éltek. 1928. április 10-én volt Etelka beöltözésének nagy napja. Ő volt a Szűz Mária látogatásáról nevezett női szerzetesrend első magyarországi kolostorában az első novíciája, az első fogadalmas nővér. A beöltözéskor Alacoque Szent Margit Mária tiszteletére a Mária Margit nevet kapta, de nevét megfordították, mert a vele együtt Érdre készülő főnöknőnek is Margit Mária volt a neve. Boldoggá avatási eljárása 1937 decemberében indult meg. Életrajzát Puskely Mária *Kövess engem! – Bogner Mária Margit élete* címmel írta meg 2005-ben.

1933. május 15.

„Az írói szekciónak névsorát két év előtt összeállítottam, ez Juhásznál van. Azóta új tehetségek tűntek fel, s ezért nagyon szeretném, ha a következőkkel bővülne a névsor: Aranyady György, Bencz Boldizsár, Börcsök Erzsébet, Dudás Kálmán, Herceg János, Kisbéry János, Nánássy Károly, Tóth Bagi István. Nagyon szeretném tudni, hogy ki kapja ebben az évben az ezüst tulipánt.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 363.

1933. május 21.

Dr. Nagy Ödön a *Naplónak* nyilatkozott az április 29-i belgrádi és újvidéki megbeszélésekről. [...] „Egy bizonyos: nem egy-két ember döntése, hanem csak az egész magyarság megegyezése vezethet el a gyors, reális eredmény eléréséhez. Ettől függ, hogy megtarthatjuk-e a magunk számára a mai kedvező légkört és a kínálkozó szimpátiákat.” (A nyilatkozatot közli a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 414–415.

1933. május 28.

„Véleményem szerint jó volna valami nem belletrisztikai könyvvel kijönni, mert regény úgy sincs,

novelláskötet pedig az antológiát és a *K. K.*-ban megjelent Szirmai-kötetet számítva három is jelent már meg. [...] Nálunk senki sincsen, aki egy érdekes, eleven, tudományos munkát tudna írni akár helyi télmákról (Bácska és Bánát monográfiája, etnográfája), akár általánosabb témákról.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 369.

1933. június 7.

„Hesslein József címnélküli regénye. [...] A felületes, kusza és lyukas miljórész úgy lötyög ezen a borzalmas mesén, mint csontvázon a szakadt, hasadt pizsama. [...] A szerző szerint Krusevác a cincár-kereskedők hazája, az ószerbiai bizantikus közigazgatás szelleme sokkal magasabb erkölcsi nívón áll, mint a Vajdaság, és vajdasági közigazgatás szelleme. Ami ott lenn van, az mind nemes, igaz és jó – ami a Vajdaságban van, az gonosz, embertelen és keresztül-kasul romlott.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 373–374.

1933. június 8.

Dr. Metikos Milán, a belgrádi nemzetgyűlés ellenzéki pártjának, a Jugoszláv Néppártnak az elnöke interpellációt nyújtott be a parlamentbe. Tiltakozott a magyar és a német nyelv használata ellen, és elítélte a revíziós gondolatot. (*A Naplóban* megjelent tudósítást közli a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 418–419.

1933. június 10.

„Maga az a tudat, hogy már semmire sem való vagyok, nagyon elkészerít. De nem vádolhatom magam, a sorsot, vagy az Istent. A búcsú a munkától, az élettől éppolyan természetes és egyszerű függvénye a Nagy Törvénynek, mint a tenger apálya, vagy a levelek hullása.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 376.

1933. június 24.

„Ma meglátogatott Németh László és nagy örömet okozott azzal, hogy két kötet Proust-ot hozott.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 378.

1933. július 12.

„Belátom, hogy a *R. Ú.* nivótlan, rosszul szerkesztett lap, mégis be kell vallanom, hogy nekem ez a ványadt sajtótermék áll legközelebb a szívemhez. Úgy érzem, hogy ezt a lapot naivan, ügyetlenül, de becsületes magyar szándékkal csinálták mindig. Nem vagyok antiszemita, de azt mégsem tartom helyesnek, hogy a PEN Club reprezentatív nyolc tagja közül hat zsidó legyen s ugyanakkor négy érdemes, tehetséges keresztény magyar író kimaradjon. Éppen úgy nem helyeselhetem azt, hogy a magyar sajtó cionista kezekben legyen. [...] A jugoszláviai sajtóviszonyok igenis lehetővé teszik, hogy öntudatos kisebbségi magyar szellemben szerkesszenek egy lapot. Egy ilyen magyar lap sorsát azonban nem látom biztosítottak cionista kezekben. Én Bródyt becsülöm, és Fenyvesnél százszor többre értékelem. Becsületesebb, egyenesebb, tisztább szándékú De nem lehet zokon venni tőle, ha szíve és tolla nem lesz magyar. Neki a cionizmus nemcsak szívügye, hanem bármikori megélhetési forrása.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 381–382.

1933. július 20.

A Katolikus Polgári Kör szervezésében megünnepelték az Illés-napot, melynek magyaros népi jelleget adott a gazdag műsorral fellépő Gyöngyösbokrétá. Táncos programját Skrabány Endre állította össze. A temerini magyar Katolikus Polgári Kör az idén ünnepli fennállásának 50. évfordulóját. A jubileumi évre tagjainak száma elérte a 350-et. Gazdag könyvtárában 3500 kötet áll az olvasók rendelkezésére, értékes régészeti gyűjteményét ideiglenesen a Zárdában helyezték el. Az egyesület Kopping Gáspár plé-

bános, köri elnök vezetésével kulturális előadásokkal gazdagította Temerin lakosainak lelki-szellemi életét.

Bokréta 1940, 162.

1933. augusztus 20.

Meghalt Szenteleky (Sztankovics) Kornél (Pécs, 1893. július 27. – Ószivác, 1933. augusztus 20.) orvos, költő, író, lapszerkesztő, a vajdasági magyar irodalom lelkes szervezője. Írói pályáját Budapesten Kiss József *A Hét* című lapjánál kezdte, a trianoni döntést követően azonban Ószivácra telepedett le, s 1927 után innen próbálta meg lapok köré szervezni (*Vajdasági Írás, A Mi Irodalmunk, Kalangya*) a magyarság sorsáért aggódó írókat. Az 1930-as években hangoztatott helyi színek elméletének mélyén a kisebbségi magyarság sorsáért felelősséget érző értelmiségi elkötelezettsége érhető tetten. Az államszocializmus idején ez kispolgári magatartásnak minősült, amiért mélyen elmarasztalták őt.

Lőrinc Péter – megérezve Szentelekyben a hagyományokhoz ragaszkodó szellem erejét – *Két part között* című osztályharcos fogantatású kritikájában elmarasztalta őt: „az is bizonyos, hogy a két világháború közötti időben nem a kispolgárság, de a munkásosztály képviseli már a haladást, vagyis azokat az eszményeket, amelyek egy osztály eszményei ugyan, de [...] az emberiség eszményeivé válhatnak. A tőke ellen harcoló kispolgár lehet szándékban haladó, de tetteben, objektív is csak úgy válhat haladóvá, ha a munkásosztállyal lép szövetségre. Enélkül harca nem is lehet eredményes a tőke ellen. Vagy elbukik ebben a harcban, vagy felfelé bukik, azaz maga is tőkésé válik, és megszűnik harcolni (kispolgári fronton) a tőke ellen.” (*Híd*, 1950. 8–9. szám) Ezzel közel fél évszázadra, a kommunista ideológia bukásáig kivonta őt az irodalmi gondolkodásból.

Szeli István *A magyar kultúra útja Jugoszláviában* c. könyvében a hivatalos irodalompolitika véleményét tolmácsolta, amikor rámutatott:

„A *Kalangya* – és vele kapcsolatban Szenteleky – irodalomtörténeti, eszmei, esztétikai és kulturális szerepét vizsgáló értekezéslet (*lásd HITK*, VI. évf., 1974. március, 18. szám és uo., VI. évf. 1974. december, 21. szám) jogosan állapítja meg azt is, hogy a hazai magyar irodalom e »kisebbségi« koncepciója, amit a folyóirat képviselt egy redukált irodalmi kritériumhoz vezetett el, s ezért a dilettantizmus melegágyává lett, mert a »kisebbségi néplélek« igényeit akarta kielégíteni [...]. (Budapest, 1983, 47.) Csak később látja meg Szentelekyben a nemzeti hagyományok örököjét és a vajdasági magyar írás elkötelezett művelőjét.

Az osztályharcos marxista ideológia bukásának kellett bekövetkeznie, hogy Bori Imre *A jugoszláviai magyar irodalom története* 1998-ban megjelent negyedik átdolgozásában végre meglássa Szenteleky szerepének igazi jelentőségét: „Irodalmunk fordulópontján, a húszas évek végén és a harmincas évek elején az irodalmi vezér Szenteleky Kornél, a két világháború közötti korszak legmarkánsabb, legkiemelkedőbb, alakulásában legnagyobb szerepet játszó egyénisége. Kivételes jelentőségét már a húszas évek elején elismerték kortársai, akik irodalmunk Kazinczy Ferencét tisztelték benne, a harmincas években pedig már irodalmi társaságot alapítottak nevével. Szenteleky szellemiségének valódi öröke Herceg János volt, aki cikkeiben és tanulmányaiban többször kiemelte az irodalomszervező kisebbségi programjának jelentőségét.

1933. szeptember

Belgrádban a szerb nyelvű tanítóképző keretén belül elindították az első 30 fős magyar osztályt, amelyben magyar tanítókat képeztek ki.

Hornyák 2009, 28.

Az év során a magyar tanítóképző felállításának kérdése foglalkoztatta a délvidéki magyarságot. Az óbecsei *Tiszavidék* 1933. január 15-én közölte: *Ősszel megnyílik a magyar tanítóképző*. Ugyanabban a számban jelent meg a *Hol ál-*

lítják föl a magyar tanítóképzőt? című írás is. Ezt követően tudósítás jelent meg a magyar tanítóképző létrehozásának minden fontosabb eseményéről: *Magyar osztályokat szerveznek a belgrádi állami tanítóképző keretében* (1933. július 16.); *A magyar közösség anyagi támogatására van szükség* (1933. július 23.); *Kik pályázhatnak a belgrádi magyar tanítóképző első osztályába?* (1933. július 30.); *Szeptember hónapban megnyílik Beográdban a magyar tanítóképző* (1933. szeptember 17.); *Megnyílik a beográdi magyar tanítóképző* (1933. október 1.); *A magyar tanítóképző segélyezése* (1933. december 31.); *A magyar tanítóképző ügye* (1933. december 31.).

1933. október 26.

Pamfil Seicaru romániai politikus a Jugoszláviában tett körútja során szerzett benyomásairól számolt be a *Curentul* című lapban. Véleménye szerint ahhoz, hogy a kisantant tényleg olyan reális erőt képviseljen, mint amilyenre adott esetben szükség van, elengedhetetlen a három állam (*Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia – M. F.*) lakosainak lelki egyensúlyára. „Bejárva Jugoszláviát az olasz határtól a románig, feltétlenül találkozni akartam azzal a barátsággal és lelki közösséggel, legalább őszinte baráti mosoly formájában. És csak a románság elleni hangulattal találkoztam. Minél jobban közeledtünk a román határ felé, annál fokozottabb az ellenszenv. Azok az egyszerű polgárok, akikkel véletlenül összetalálkoztam, sokkal jobban tükröztetik vissza a közvélemény felfogását, mint a hivatalos nyilatkozatok, a bankettek tószjtjai. Ő, milyen nagy távolság van a minduntalan hangoztatott diplomáciai szolidaritás és a határmenti nép lelkiállapota között. A határmenti románok rendszeres és végtelen vegzatúrának vannak kitéve. Az ember megáll, és azt kérdi, vajon mi ennek a magyarázata? A román útlevelet vizsgáló tisztviselő sötét és hullámzó haraghoz hasonlítható tekintete többet mond az összes hivatalos

nyilatkozatnál. Jugoszláviai barangolásaim alatt úgyszólván sehol sem találkoztam a diplomáciai barátság visszhangjával. Hol van a szerződések lelki tartalma? Vajon hogyan támaszkodhatunk mi egy olyan szövetségre, amely nem váltott ki belső, lelki érzéseket irántunk?

Magyar Kisebbség, 1933. november 1. 614.

1933. október

Szenteleky Kornél emlékére címmel megjelent a *Kalangya* folyóirat 10. (októberi) száma, melyben barátai és író társai tisztelegnek az augusztusban meghalt író, irodalomszervező és a kisebbségi jogokért küzdő közéleti szereplő emléke előtt. Várady Imre méltatásban hangsúlyozta: Szenteleky „tudja és hirdeti, hogy a különböző nemzetek, különböző nyelven és mindegyik az ő sajátos szellemirányában ugyan, de kultúrmozgalmaikban valamennyi ugyanazon cél: az egész emberiséget átkaroló, nagy kultúridealok megközelítése felé törekszik.” Hozzátette: „Ő teljes, tökéletes férfimunkát végzett.” Deák Leó szavai szerint „Szenteleky Kornél gyémántcsillogását mi láttuk, csodáltuk! Féltő aggodalommal, szívünk mély ragaszkodásával csiszoltuk gyémántját, örömünk határtalan volt fénylángja mind magasabb és magasabbra lobbanásánál, újabb és újabb határok bevilágításánál. [...] Ő az egyetlen, akinek elsőségét soha senki sem kifogásolta. Vezér lett, akinek táborában fanatikussá vált a vezérbe vetett hit és bizalom.” Kállay Miklós úgy látta, „Szentelekyben szívós, keleti konzervatívizmusával a legsajgóbb nyugati nosztalgia, olthatatlan kultúrsozmjúság, a humanista szellemnek új renaissance s a legegényesebb káprázatos álmaiban is keménykötésű modernség párosult. [...] Irodalmi vezér lett, egy lelkes kis csoport vezére. Mostoha körülmények között kellett dolgoznia. És mégis imponáló és alkotó erejű vezér vált belőle.” Farkas Geiza emlékezete szerint Szenteleky az egészen kevesek, nagyon kiválasztottak közé tartozott, akik közösséget tudtak maguk köré teremteni. Huszár Sándor pedig

versebe szötte: „Te szóltál szépen e bús rökönyben // [...] Te sírtad belénk Bácska kalászat.” Szirmai Károly nekrológiájában leszögezte: „A vajdasági irodalom hősi kora ezzel elmúlt. Kékes kódók szállonganak fel a messi pusztaaságról, ahonnan halk és fájdalmas kongással magányos emlékharang búg és vándorol tova.” A folyóiratszámában megszólalók valamennyien a kisebbségi sorsra jutott szellem-emberre emlékeztek. A folyóiratot ekkor már Szirmai Károly, Radó Imre és Kende Ferenc szerkesztette, felelős szerkesztőként és kiadóként pedig Szabó S. Ferenc jegyezte. Fekete Lajost és Csuka Zoltánt már magyarországi szerkesztőként tüntették fel.

1933. november 20.

Egy évvel a megalakulását követően bemutatta első műsoros estjét a zombori Magyar Köz-művelődési Egyesületet. Tarka, zenés est volt, melynek keretében bemutatták az *Ibolya* című egyfelvonásos színművet is. A rendezvény egy felolvasási sorozat ünnepélyes nyitánya volt. Felolvasást tartottak: 1933. december 10-én dr. Wollheimer József: *A nevelés és a lelki egészség*; december 27-én dr. Kohlmann Dezső: *Szerb-magyar irodalmi kapcsolatot*; 1934. február 8-án a szabadkai Népkör műkedvelő társulata Herczeg Ferenc *Kék róka* című művét adta elő; február 18-án Körmendy István: *Apróságok a csillagászat köréből*. Március 17-én és 18-án tánc- és dalestet rendeztek, melynek keretében négy egyfelvonásos színművet is bemutattak; április 2-án és 3-án Magossy Antal *Szeretem a magyarság dalaiban* címmel magyar nótaestet rendezett. Közben dr. Deák Leó a nagybecskereki anyaegyesület alapszabálya alapján több vidéki művelődési fiókegyesületet is szervezett, de ezek rövid ideig működtek.

Bokréta 1940, 66.

1933. december 1.

A Nikics Fedor által Szabadkán alapított *Jugoszlavenszki dnevnik* című szerb napilap illo-

jalitással vádolta a *Naplót*, holott a *Napló*, amely tisztán üzleti vállalkozás volt, hogy pusztá létét megmentse, teljesen alkalmazkodott előbb a Zsivkovics-diktatúrához, majd az ezt követő féldiktatúrához is. (Csuka János könyvében közli a *Napló* védekezését.) [...] A szerb nacionalisták valóságos nemzeti sérelemnek tekintették azt, hogy a Délvidéken négy magyar napilap is van, és ezek meg tudnak élni, közöttük vannak olyan orgánumok is, amelyek jugoszláv országos viszonylatban is jelentős súllyal bírnak, viszont minden olyan próbálkozás, amely szerb napilapot akart életre hívni Szabadkán vagy Újvidéken, kudarcba fulladt.

Csuka 1995, 415–416.

1933 vége

Szabadkán tombolt az Ivkovics-Ivándékics-éra. A városházán már csak két magyar tisztviselő volt: dr. Hoffmann Kálmán alpolgármester és dr. Békeffy György tiszti ügyész. Mindkettő kitűnő szakember volt, ám őket is eltávolították. Dr. Hoffmannat nyugdíjazták, dr. Békeffyt pedig felmentették állásából. Szabadkán a rendkívül népes Ivkovics-Ivándékics család néhány tagja a diktatúra idején valósággal megosztotta a városi vezetői pozíciókat. Ivándékics Iván mérnök Szabadka város polgármestere lett, fivére, dr. Ivándékics Mirko ügyvéd, aki előzőleg már volt Szabadka városának főispánja és polgármestere is, nemzetgyűlési képviselő lett, a városi kórház igazgatója Ivándékics Pál volt. Az Ivándékicseknek különös politikai szerep jutott. A kormány velük akarta a bunyevácságot Belgrád felé fordítani, ám ez nem sikerült. A bunyevácság továbbra is Zágráb felé orientálódott.

Csuka 1995, 425.

1933

1933-ban az egész ország területén közel ötmillió dinárt fizettek be földadó formájában az államkasszába, ebből 49,81 százalékot, 2 298 000 000 dinárt egyedül a Dunai bántáság területén lévő

földtulajdonosokkal fiztették meg, amit 113 746 682 dinár póttadóval tetéztek. Sőt, a 343 527 624 dinárnyi összdó 90 százalékát a Dunai bánzágon belül is Bácska, Bánzá és Baranya egyébként is mérhetetlenül elszegényedett földtulajdonosaival fiztették meg.

Popović 1935, 21–23.

„Ha legalább azt látnánk, hogy az ország kedvezményezett területei a maguk javára fordítják a megszerzett előnyöket és anyagi javakat, talán elfogadnánk a protekcionizmusnak ezt a formáját is. De semmi ilyen nem látunk. A šumadijai, a zagorjei és a boszniai paraszt továbbra is szegény marad. A megszerzett pénz kizárólag egyes egyé-

nek gyarapodását szolgálja.” Hozzáteszi még: ideig-óráig. Hiszen az ily módon megkaparintott tőke ahogyan jött, úgy el is megy. Csak a nemzedékek hosszú sorának együttes munkája révén teremtett vagyon lehet működőképes, és válhat hasznossá a közösség és az ország számára. A könnyen és gyorsan, kétes körülmények közepette szerzett vagyon képes egy egész közösséget demoralizálni. Az 1925–1926-os mezőgazdasági válságtól kezdve ez volt a legfőbb jellemzője a délszláv államnak.

Popović 1935, 19–20.

Az 1932–33-as tanévben összesen 396 magyar egyetemi hallgató tanult.

Gubás 2009, 22.